PER LA *PAU*

Núm. 38 - MAIG 2020
ON SÓN LES PERSONES DESAPAREGUDES? VERITAT I JUSTÍCIA, UN REQUISIT PER LA PAU

ENTREVISTA

Entrevistes amb Nassera Dutour, Gladys Ávila, Yolanda Morán i Edita Maldonado

Eugènia Riera
ICIP

Quatre dones, mares o germanes de persones desaparegudes, ens donen el testimoni de la seva lluita incansable per retrobar els seus éssers estimats i de l'impacte, a nivell personal i col·lectiu, que suposa enfrontar-se a una desaparició. Des de la seva pròpia experiència reflexionen sobre la necessitat d'esclarir la veritat de cada cas i fer justícia com a vies per a la reparació i la no repetició. Són veus que ens arriben des d'Algèria, Colòmbia, Mèxic i Hondures.

1. Quan i en quin context es produeix la desaparició del seu familiar?

Nassera Dutour, fundadora del Col·lectiu de Famílies de Persones Desaparegudes a Algèria (CFDA)

El meu fill Amine tenia 21 anys. Va ser detingut el 30 de gener de 1997 i des d'aleshores està desaparegut. Aquell dia era a casa i va sortir a veure un company. Quan estaven junts es van adonar que no portaven a sobre la documentació i cadascun va tornar a casa, perquè en aquella època a Algèria la policia et podia parar per demanar els papers en qualsevol moment. L'Amine va tornar a baixar i allà passava un cotxe blanc, que el va fer pujar i va desaparèixer. Probablement eren agents del servei d'intel·ligència però mai més en vam saber res. Des d'aleshores lluito per saber la veritat. En la meva recerca vaig trobar altres mares que estaven en la mateixa situació que jo i el 1999 vam decidir crear el Col·lectiu de Famílies de Persones Desaparegudes a Algèria (CFDA).

Gladys Ávila, portaveu del Grup Europeu de Familiars de Persones Desaparegudes a Colòmbia

El meu germà Eduardo Ávila va ser detingut i desaparegut el 20 d'abril de 1993, en el marc del conflicte armat colombià. Ell tenia 26 anys i jo, 29. Havia estat membre de la guerrilla M-19, però s'havia desmobilitzat l'any noranta. Trobem el seu cos una setmana després de la desaparició en una carretera als afores de Bogotà. El vam reconèixer per identificació òptica, perquè la policia va amagar les dades i va tancar el cas per manca de proves, sense possibilitat de fer proves d'ADN. L'Eduardo tenia la T de Tigre (el seu sobrenom) tatuada al braç esquerre. Va ser un moment fort. Em vaig adonar de les tortures: li van esquinçar la llengua, tenia la mandíbula trencada, ferides a les mans i els dits, i diversos trets. Vam aconseguir que ens lliuressin el cos i des de llavors estic lluitant perquè es faci justícia. En un cas de desaparició forçada és tan dolorós seguir buscant com trobar el cos.

Yolanda Morán, directora del col·lectiu BÚSCAME i membre del Moviment pels Nostres Desapareguts a Mèxic

El meu fill Dan Jeremeel va ser segrestat el 19 de desembre de 2008 per un grup de militars de l'àrea d'intel·ligència i des d'aleshores està desaparegut. Onze anys després el cas continua obert, però mai no s'ha avançat en la investigació pel fet d'involucrar militars. Creiem que va ser una qüestió de mala circumstància, que va estar al lloc equivocat en el moment menys indicat. Pocs dies després del segrest van detenir quatre persones, un militar en possessió del cotxe del meu fill i tres més com a còmplices. Van ser declarats culpables i condemnats a presó. Quan ja estaven a la presó dos camioners armats hi van entrar i els van matar. Allà es va acabar qualsevol possibilitat de tenir més informació sobre els fets. Van quedar dos pròfugs, un el van detenir i després també el van matar. De l'altre, aparentment no se'n sap res. Des d'aleshores tota la investigació la fem la família, pressionant les autoritats. Una mare fa l'impossible per trobar el seu fill.

Edita Maldonado, membre del Comitè de Familiars de Migrants Desapareguts de El Progreso (COFAMIPRO), a Hondures

Era l'any 1995. La meva filla gran va sortir de casa rumb als Estats Units amb la il·lusió d'ajudar la família. Tenia 28 anys i es va quedar a Chiapas perquè no va poder continuar el camí. Vaig estar cinc anys sense saber res d'ella perquè les seves cartes no arribaven.

No va ser fins l'any 2000 que el carter va aconseguir portar-me una de les seves cartes i vaig aconseguir trobar-la. La ruta migratòria cap als Estats Units, no només des d'Hondures, també des del Salvador, Guatemala... és una odissea espantosa, un calvari per a les persones que surten a buscar futur per a les seves famílies. Els migrants són víctimes del crim organitzat a Mèxic: hi ha segrestos, empresonaments, morts.

2. Quin impacte té la desaparició a nivell personal i col·lectiu?

Nassera Dutour

La desaparició d'un ésser estimat és el més tràgic i dramàtic que li pot passar a una mare o un pare. Si un perd un fill de mort natural, el sofriment és insuportable però amb el temps les ferides es poden cicatritzar. Però quan es tracta d'una desaparició forçada no arriba mai la cicatrització, les ferides queden sempre obertes. La família viu entre l'esperança i la desesperació. L'esperança de retrobar el fill viu, i la desesperació dels anys que passen i s'acumulen i la por de no veure'l mai més. És un dolor constant que crema i que no s'apaga mai. També neix un sentiment de culpabilitat per no haver pogut protegir-lo. La desaparició és una tortura que et corromp i que t'impedeix viure amb normalitat.

Gladys Ávila

La meva vida va canviar totalment. Jo era dissenyadora de moda, amb dos fills a càrrec i una llar. Des d'aquell 20 d'abril i no vaig poder asseure'm més perquè sabia que havia de sortir a buscar el meu germà, a recórrer carrers, albergs, hospitals des del matí fins a la nit. Busques entre els vius i els morts. La desaparició comporta la destrucció del món familiar i social. La família busca culpables, saber què va passar i per quina raó. En el nostre cas, arran dels fets la família es va assabentar que el meu germà era part de l'M19 i l'impacte va ser tan fort que el nucli es va trencar. Al mateix temps la societat ens estigmatitza, ens assenyala i ens culpabilitza. La desaparició és un risc de vida i un estigma per a la família, per això és tan important saber la veritat.

Yolanda Morán

És un impacte mental, emocional i psicològic enorme perquè no ens podem desprendre d'aquest dolor constant. Quan un familiar mor, te n'acomiades i tens un lloc on anar-lo a plorar, però nosaltres aquest lloc no el tenim. No sabem si els nostres fills són vius, no sabem on són, com es troben. Jo cada dia quan menjo em pregunto: el meu fill deu tenir un plat a taula? en quines condicions deu estar ara? Aquesta incertesa és el més cruel que pot passar-li a un ésser humà i a la seva família. Dan Jeremeel té cinc fills, el més petit tenia dos anys quan a ell el van segrestar. La seva dona s'ha quedat sola, sense el pare, havent de sortir a treballar cada dia. És un trauma terrible que genera ansietats i que no et permet viure en pau.

Edita Maldonado

La desaparició és la destrucció de la família, és una desesperació. Durant cinc anys somiava cada nit amb ella, sense saber el seu parador. És una situació molt dura per a moltes famílies, i per això ens unim. Des que el 1999 vam formar el Comitè de Familiars de Migrants Desapareguts de El Progreso (COFAMIPRO) hi ha hagut 680 desaparicions en la ruta migratòria entre Hondures i Mèxic. Vam organitzar les primeres caravanes de mares i vam demanar ajuda al govern hondureny perquè creés una comissió de recerca, però mai se'ns va tenir en compte. El govern ha volgut silenciar les protestes i només ha ajudat en la repatriació de cadàvers de migrants, però no reconeix les desaparicions.

3. Quins elements positius pot extreure de la lluita incansable dels familiars de persones desaparegudes?

Nassera Dutour

Les famílies ens organitzem per reclamar justícia, sortim cada setmana al carrer, organitzem esdeveniments, reunions, protestes, amb les pancartes i fotografies dels nostres fills i filles. Les mares estem obligades a continuar lluitant per saber la veritat. El dolor és més fort que nosaltres, i la ràbia, la còlera, la tristor i també l'esperança, tot això ens empeny a lluitar i a continuar endavant. És una lluita sobretot de dones, perquè som més fortes que els homes, perquè no desistim de trobar els nostres fills, encara que també hem de tenir present que moltes mares, i també pares, han mort durant aquest temps, altres han emmalaltit.

Gràcies a la nostra lluita hem aconseguit mantenir els expedients dels casos dels nostres fills oberts, malgrat que les autoritats algerianes els donaven per tancats, i el Comitè de Drets Humans de l'ONU ha reconegut 6.146 desaparicions a Algèria a mans d'agents de l'Estat.

Gladys Ávila

Quan es va produir la desaparició del meu germà vaig arribar a l'Associació de Familiars de Detinguts Desapareguts (ASFADDES). Em van acompanyar en la recerca i gràcies a ells vam trobar el cos. Jo em vaig quedar allà, donant suport en les altres moltíssimes cerques, primer com a voluntària i ja més tard com a coordinadora de l'associació. Cada avanç particular és un avanç per a tothom. Des d'allà vam lluitar per sobreviure, ens vam formar com a dones –perquè és un moviment pràcticament de dones–, vam aconseguir organitzar-nos i vam guanyar formació política.

Jo he continuat la lluita des de l'exili. El 2006 vaig ser expulsada del meu país per la desaparició d'un membre de la nostra associació. Estava en perill la meva vida i la de la meva família, i em vaig exiliar a Suècia. Va ser un altre moment molt difícil per la dificultat afegida que comporta, però hem aconseguit conformar un grup europeu de famílies de desapareguts, present en deu països, i treballem amb la Unitat de Recerca de Persones Donades per Desaparegudes de Colòmbia. Sentir que val la pena lluitar, enfrontar-me a tot, que no m'anul·li com a persona, és el més positiu.

Yolanda Morán

Dins del dolor hem trobat amigues i amics. Un any després de la desaparició del meu fill anant un dia a la fiscalia vaig trobar dues mares en la mateixa situació que jo i vam decidir formar el primer col·lectiu de familiars de desapareguts a Coahuila, FUUNDEC (Forçes Unides pels Nostres Desapareguts). Vam començar 18 famílies i vam arribar a les 600. Vam anar creixent, vam guanyar experiència legislativa, vam aprendre els nostres drets i el 2019 vam decidir fundar una nova entitat, BÚSCAME. Ara estem enfocats en el treball d'identificació de cossos i d'exhumació de fosses comunes i som part del Moviment pels Nostres Desapareguts.

Estem veient un canvi de rumb amb el govern de López Obrador, el primer en reconèixer la problemàtica i en donar xifres dels desapareguts (al voltant de 61.000, encara que segons les nostres dades podrien arribar a les 200.000 persones). Treballem al costat del govern i hem aconseguit avançar en la implementació de la Llei de Desaparicions Forçades, aprovada el 2017. Si una cosa no fa una mare és abandonar els seus fills, i aquesta és la nostra lluita. És trist haver-nos conegut en aquestes circumstàncies, però juntes hem après a ser fortes, a no tenir por de les autoritats. Encara que rebem amenaces, deixem la por dins de casa per continuar lluitant, i la unitat ens enforteix en aquest camí ple d'obstacles.

Edita Maldonado

El més valuós és la nostra valentia per seguir lluitant, per seguir endavant, per ajudar les mares que no han trobat els seus fills. Jo vaig tenir la sort de trobar la meva filla, la vaig portar de nou a Hondures però va emmalaltir i va morir l'any 2004. Tot i així, em vaig quedar al Comitè per acompanyar les altres, perquè som una sola família. Les mares som les més valentes i lluitadores. L'esperança ens omple per lluitar.

4. Què és per a vostè la justícia i la reparació?

Nassera Dutour

La reparació és que es faci justícia i tinguem la veritat. Sense justícia no hi pot haver reparació. Hem de saber què va passar, on són els nostres fills, si són morts o no, qui els va detenir i per què, què havien fet per ser detinguts, per què no van tenir el dret de defensar-se, per què no s'ha jutjat els responsables... hem de saber tots els perquès. Per què no ens van dir la veritat en el seu moment? Per què, si són morts, no ens van tornar els cossos per enterrar-los? Si ningú ens dóna respostes no podem tancar el cas i no podem perdonar. I per a la pau interior és necessari poder tancar el cas.

Gladys Ávila

Saber la veritat, que el país aconsegueixi reconèixer què ha passat. La reparació és el reconeixement públic a la identitat de la persona desapareguda, la no estigmatització. I, perquè es faci justícia, el victimari ha d'explicar què va passar, qui és el responsable i

per què, perquè no torni a succeir. La societat ha d'entendre que la desaparició forçada és un problema de tots. Ha estat un genocidi social i la societat s'ha de posar al centre de la lluita. Segons les xifres publicades a Colòmbia hi ha entre 80.000 i 120.000 persones desaparegudes, però hi ha milers de casos no denunciats. El país no està preparat per fer front a les desaparicions, es té por que la veritat es faci pública, però l'esperança ens acompanya sempre i algun dia tindrem la llum que ens permeti saber el que va passar.

Yolanda Morán

Abans de reclamar justícia, per nosaltres és primordial trobar els nostres fills. A mi, porteu-me el meu fill; que el trobin, que me l'entreguin, aquest és el primer punt, irrenunciable. Jo visc per trobar-lo, en les condicions en que estigui, i després ja pensaré en la justícia. Clar que vull que paguin els responsables i per això l'obligació de les autoritats és continuar investigant, però estic tan plena de dolor que al meu cos no cap ni odi ni rancor. El mal ja està fet. Continuem lluitant, pressionant per obrir camí, ens ajudem per buscar-los a tots. I ens sosté la fe en Déu.

Edita Maldonado

La reparació ve per saber la veritat del que va passar en totes aquestes desaparicions. Els que van manar matar els migrants són els culpables de les desaparicions. Reclamem justícia per a totes, volem la veritat.

Fotografia D'esquerra a dreta i de dalt a baix: Nassera Dutour, Gladys Ávila, Yolanda Morán i Edita Maldonado.

© Generalitat de Catalunya